

ԲԱԲԿԵՆ ՍՐԿ. ՆԱՆՅԱՆ

ԱՍՏՎԱԾԱՅԻՆ ՀԱՅՏՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ԿՅԱՆՔՈՒՄ

Մեր Տեր Հիսուս Քրիստոս մարմնացավ, մարդացավ ու ծնվելով Սուրբ Կույս Մարիամ Աստվածածնից՝ իր երկրային կյանքով, հարությանը ու համբարձմանը եկավ մարդկանց հրաշափառապես փաստելու, որ մարդկության համար իղձ ու անփրական ցանկություն դարձած Փրկությունն ու Ամսահությունը անփրականա՛նալի և մտացածին բաներ չեն: Դրանք գոյություն ունեն և հասանելի են բոլորին՝ առանց որևէ խտրականության: Իր աստվածային առաքելությունը իրագործելով՝ Ամենաստեղծ Փրկիչը հաշտության միջնորդ ու զոհ դարձավ մարդկանց և Աստծո միջև:

Միջնորդության հայտնությունն անհատական հանգամանքն է սկզբանե իսկ աներկա է եղել մարդկության պատմության մեջ: Հին Ուխտից սկսած դրա է հայտ գալը պայմանավորված էր արարչաստեղծ բարձրությունից ու դրախտային մաքրությունից զրկված մարդու՝ իր Արարչի հետ ամբողջական հաղորդակցության անկարողությանը: Առաջին անկումը, սակայն, չդարձավ մարդկության վերջին անկումը...

Աստված մշտապես մարդկությանը միջնորդաբար ընդառաջ է ելել.

ա. Նոյ արդարով,

բ. Նահապետներով - օրենք,

գ. Դատավորներով - օրենք,

դ. Մարգարեներով - մարգարեություն:

Աստվածային սերը մարդկության ակատմամբ չսահմանափակվեց միայն սրանով, մասնավորապես եթե ակաթի ունենանք, որ բոլորը, սկսած առաջին մահապետից և վերջացրած «վերջին մարգարե» Հովհաննես Մկրտիչով, մարդկությանը մախապատրաստում էին Աստվածային ամնախադեպ անփրաքելությանը. «Ջի ալնալէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ, միմչև զՈրդին իւր միածին ետ, զի ամենայն, որ հաւատայ ի նա, մի՛ կորիցէ, այլ ընկալցի զկեանսն յաւիտեանականս» (Հովհ. Գ 16): Այսպիսով, Հիսուս Քրիստոս՝ Որդին Աստծո, դարձավ միակ, ճշմարիտ և անփոխարինելի Միջնորդը մարդ արարածի և Արարիչ Աստծո միջև¹:

Քրիստոսի հետ և Քրիստոսից հետո մարդու և Աստծո միջև միակ Միջնորդը դարձավ Սուրբ Հոգով (Գործք. Ի 28) առաջնորդվող և Քրիստոսի խորհրդավոր մարմին եղող Եկեղեցին (Եփես. Ե 28, Կողոս. Ա 18, 24):

¹ Հարկ է հիշել նաև, որ Քրիստոսի Ծնունդը հայերի կողմից ընկալվել է որպես Հայտնություն՝ Աստվածաբանություն - *Ἐπιφάνεια*, *Θεοφάνεια*, *Epiphania*, *Theophania*.

ա. Համաձայնություն Սուրբ Գրքի հետ

Նորահայտ հայտնությունը, որը հանդես է գալիս տեսական ուսմունքի տեսքով, պետք է ամբողջովին համահունչ լինի Սուրբ Գրքի հետ, որը «Հայտնության բառացի արտահայտությունն է»⁴: Այն, որ մի խմբի շուրջ Աստվածաշունչ մատյանը հստակ տեղեկություններ չի հաղորդում, և կամ որևէ եզր առհասարակ բացակայում է Սուրբ Գրքից, դեռևս վերջնական և վճռորոշ փաստարկներ չեն հոգուտ հայտնության ժխտմանը: Որևէ հարցի կապակցությամբ սուրբգրային լռությունը ամենևին էլ անհամաձայնություն չի նշանակում⁵: Պարզապես մույն Սուրբ Գրքում առկա են այնպիսի հատվածներ, որոնք անուղղակիորեն գալիս են փաստելու և վավերացնելու խմբի առարկայի ճշմարտացիությունը: Անշուշտ, բոլորովին այլ և մախնական բարդություններ չհարուցող պարագա է, երբ Աստվածաշունչը տվյալ հարցի վերաբերյալ ուղղակի վկայություններ է պարունակում:

Այդուհանդերձ, սրանով հարցն իր վերջնական պատասխանն ու միանշանակ լուծումը չի ստանում: Բանն այն է, որ հատկապես Նոր Կտակարանում առկա են այնպիսի հատվածներ, որոնք առաջին հայացքից կարող են միմյանց ոչ միայն չհամապատասխանող, այլև բացառող և իրարամերժ թվալ: Դրա ամենացայտուն օրինակը Զիթենյաց լեռան վրա, Գեթսեմանի պարտեզում, Քրիստոսի արտասանած աղոթքն է. «Հայր, եթե կամիս, անցո՛ւ՝ զբաժակս զայս յինչն. բայց ոչ իմ կամք, այլ քոյդ լիցին» (Ղուկ. ԻԲ 42): Ոմանց համար սա անհասկանալի և անբացատրելի էր թվում. «Ինչպե՞ս «Ես և Հայր իմ մի ենք» ասող Քրիստոս կարող էր տարրորոշել իր կամքը Հորից», - տարակուսում էին մրանք: Եթե Հոր կամքը մի բան է, Որդու կամքը՝ մեկ այլ, հետևաբար տրամաբանորեն բխում է, որ Սուրբ Երրորդության երրորդ Անձը՝ Սուրբ Հոգին ևս պետք է ունենա իր անկախ կամքը, որն էլ իր հերթին կլինի մեկ ուրիշ բան: Այսպիսով կունենանք եռակամյա մեկ Աստվածություն:

Նման հերձվածներն այնքան պտտվեցին ուղղափառ աստվածաբանության շուրջը, մինչև որ Եկեղեցին ընդունեց «Համակամության Վարդապետությունը»:

Այստեղից կարելի է հետևեցնել, որ մույնիսկ Նոր Կտակարանում կան այնպիսի հատվածներ, որոնք կարիք ունեն հավելյալ մեկնաբանության և համապատասխան վերլուծության: Սա է ենթադրում մահ (չափավոր) կրիտիցիզմով հագեցած բողոքական աստվածաբանությունը, որի հետքերով գնաց մահ կաթոլիկ աստվածաբանությունը, որն իր «Instruction on the Historical Truth of the Gospels» (Roman Pontifical Biblical Commission-1964)-ով հայտարարեց, թե Ավետարանները

⁴ Вл. Лосский, Мистическое Богословие (= МБ), Киев, 1991, стр. 102.

⁵ Այսպես, կաթոլիկ աստվածաբանները, շահարկելով այս հանգամանքը, գտնում են, որ Սուրբ Գրքում չկա ոչ մի ուղիղ վկայություն Սուրբ Հոգու՝ Որդուց ելնելու մասին, որը դեռևս չի նշանակում, թե Սուրբ Գիրքը բացառում է այդ: Նրանք պնդում են, որ կան համարներ, որոնք պարզորոշ կերպով ծանուցում են Քրիստոսի Հոգու՝ Քրիստոսից բխելու մասին: Տե՛ս Լ. Епифанович, Записки по обличительному богословию, Новочеркасск, 1891 г., стр. 18 - 19, ինչպես նաև Георгий Титов, Уроки по пространному христианскому катехизису, Православная Кафолическая Восточная Церковь. Тифлис, 1877 г., стр. 12.

Օրթոդոքս եկեղեցին ևս «Առաքելական Սրբազան Ավանդության» տակ հասկանում է այն Ավանդությունը, որը գալիս է առաքելական շրջանից և որը 1-4-րդ դդ. այդպես էլ անվանվել է՝ «Առաքելական Ավանդություն»⁸:

Հոռմեական եկեղեցին, սակայն, Ավանդության իր ընկալումն ունի: Արդեն Տրիտենդյան XIX ժողովը (1545-1563) Ավանդությունն ավելի բարձր դասեց ոչ միայն տվյալ ժողովից, այլև ընդհանրապես Սուրբ Գրքից: Վերջին որոշումը, ինչպես կոտենենք քիչ հետո, ծխովեց Կաթոլիկ եկեղեցու հետագա դավանաբանական որոշումներով: Տրիտենդյան ժողովի մասնակից Կոռնելիոս Մուսսը հայտարարում էր, որ հավատքի հարցերում մա Պապին ավելի է վստահում, քան հազարավոր Օգոստինոսների և Հերոնիմոսների: Ահա հենց այս ենթահողի վրա էլ Հոռմի մեծահամբավ Պիոս IX Պապը հայտարարեց. «Ինքը եկեղեցին կենդանի Ավանդություն է, իսկ եկեղեցին՝ Պապն է, հետևաբար՝ Պապը Ավանդություն է»⁹, և իբրև աստվածային հայտնությամբ իր եկեղեցուն տրված մոր դոգմաներ ընդունեց «Սուրբ Կույս Մարիամի անարատ հղության» (1856) և «Պապի (ex cathedra) անսխալականության» (1870) վարդապետությունները, որով Պապը բարձր դասվեց մահ Ավանդությունից:

Բ. ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ

Աստվածային Հայտնության քննության ենթարկելու երկրորդ հիմնական և վերջին փուլն է Տրիտենդյան ժողովի առյուծը: Ամմիջապես հարց է առաջանում. ինչո՞վ էր պայմանավորված իր ճշմարիտ լինելը գրեթե ապացուցած հայտնության այս հանգրվանի մեջ մտնելը:

Տրիտենդյան ժողովը, որպես այդպիսին, Աստծուց օժտված էր այնպիսի իշխանությամբ, որը լիազորում էր նրան քրիստոնեական հավատքի մերքին և էական հավատալիքները բարձրացնել դոգմայի աստիճանի, որպեսզի այդպիսով մախ մի տեսակ պատմեջ ստեղծվեր ուղղափառության և նրան կրնականիս հետապնդող հերետիկոսությունների միջև, և որպեսզի տվյալ խնդիրները զերծ մնային հետագա մասնավոր մեկնաբանություններից ու հավելումներից, որոնց հետևանքով շատ հնարավոր, եթե չասենք՝ հավանական կլինեին (և պատմությունից գիտենք, որ այդպես էլ եղել է) մահ տարաբնույթ շեղումները:

Սրա հետ մեկտեղ Տրիտենդյան ժողովը մահ վերստուգիչ մարմնի պաշտոնն էր կատարում: Միայն այս ժողովի վերջնական հաստատումն ու վավերացումն էր, որ Աստվածային Հայտնությունը կիրառական և ընդունելի էր դարձնում ողջ Ընդհանրական եկեղեցու համար:

⁸ Протосвященник Михаил Помозанский, Православное Догматическое Богословие (в сжатом изложении) Новосибирск, 1993, стр. 67.

⁹ Адольф Гарнак, История Догматов (Общая история европейской культуры). С. - Петербург, том 6, стр. 447.

Դվիմի ժողովներին «Տիեզերական» մակդիրը չավելացվեց: Այն երբեք չփորձեց ասել, թե ինքը փրկեց Քրիստոսի Եկեղեցու ուղղափառությունը և անբաժան Եկեղեցուց իր հետ դուրս բերեց Եկեղեցու ընդհանրականությունը, թեև կարող էր այդպես վարվել: Ընդհակառակը, Հայոց Եկեղեցին դառնությամբ տարավ այդ բաժանումն ու դրան հաջորդող դարավոր մեկուսացումը:

Եփեսոսի Տիեզերածոողվից հետո Հայոց Եկեղեցին այլևս չընդունեց ո՛չ մի Տիեզերական ժողովի որոշումներ՝ անկախ այն բանից, թե դրանք որևիցե կերպով վերաբերու՞մ էին իրեն, թե՞ ոչ: Բավականին ուշ մույն քայլին դիմեց մահ Օրթոդոքս Եկեղեցին, որը Կ. Պոլսի Դ ժողովից հետո, որը հայտնի է «8-րդ Տիեզերածոողով» անվամբ, հրաժարվեց, այսպես կոչված, «Տիեզերածոողվների» հեղինակությունը ճանաչելուց: Դժբախտաբար, այն չկարողացավ զերծ մնալ իր Եկեղեցու գոմարած ժողովին «Տիեզերական» մակդիրն ավելացնելու գայթակղությունից: Այսպես, 1054 թ. հուլիսի 20-ին Միքայելի նախագահությամբ Կ. Պոլսում գումարված ժողովի առիթով Հովսեփ Պատրիարքը Միքայել 8-րդ Պալեոլոգ կայսրին նամակ է գրում, ուր ժողովը «Տիեզերական» է անվանում՝ համեմատելով այն երրորդ Տիեզերածոողվի հետ¹¹:

*
* * *

Այն, որ Հայ Եկեղեցին դադարեց Քաղկեդոնական Եկեղեցու Տիեզերածոողվների հեղինակությունը ճանաչելուց, դեռ չի նշանակում, որ դադարեց մահ Եկեղեցու մերքին կյանքում Աստվածային Հայտնության ներկայությունն ընդունելուց: Ընդհանուր է, 3-րդ Տիեզերական ժողովից հետո փակվեց դավանաբանական աստվածաբանության ուսումնասիրության և ամփիջական խնդրո առարկա հանդիսացող դոգմաների «արտադրումը», սակայն այդպիսով ընդարձակ ասպարեզ բացվեց վարդապետական աստվածաբանության համար:

Ամփոփելով մեր շարադրանքը՝ բերենք Եկեղեցու կյանքում Աստվածային Հայտնության ամենացայտուն և բնորոշ օրինակը, որ է՝ Նիկիո Տիեզերածոողվում ընդունված «Համագոյության (ὁμοούσια) վարդապետությունը», որը դարձավ քրիստոնեական աստվածաբանության հիմնական և անփոխարինելի խարիսխներից

¹¹ М. Э. Поснов, История Христианской Церкви (до разделения Церквей). Брюссель, 1964, стр. 552.

